

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Riigiteaduste instituut

Siim Hendrik Rääk

Rahuvalve ja rahu loomise efektiivsuse võrdlus Aafrika Liidu ja Ameerika Riikide
Organisatsiooni näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Raul Toomla, PhD

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus	4
Konfliktide tüpoloogia ning rahuvalve ja rahu loomise kontseptsioon	6
Konfliktide tüpoloogia	6
Rahuvalve.....	7
Rahu loomine	8
Uurimisküsimused ja meetod	9
Aafrika Liit.....	10
Ameerika Riikide Organisatsioon	11
Burundi ja Haiti kriis.....	11
Burundi.....	11
Sekkumine.....	12
Haiti, 1991.....	13
Sekkumine.....	13
Komooride ja Peruu kriis	14
Komoorid	15
Sekkumine.....	15
Peruu, 2000	16
Sekkumine.....	16
Somaalia ning El Salvadori ja Hondurase kriis.....	17
Somaalia.....	17
Sekkumine.....	18
El Salvador ja Honduras, 1969.....	19
Sekkumine.....	19
Analüüs	21
Kokkuvõte	26
Summary	28

Kasutatud kirjandus.....30

Sissejuhatus

Konfliktid kui inimolemuse osa on meiega pidevalt. Konfliktid tekivad igapäevaelus inimeste vahel ning inimeste gruppide vahel. Maailmaareenil tekivad konfliktid erinevate riikide siseselt, aga ka erinevate riikide vahel. Suuremahulisteks ja ka inimelusid nõudvateks konfliktideks võivad olla nii kodusõjad kui ka riikide vahelised sõjad, mis toovad endaga kaasa inimkaotusi ning suurt majanduslikku kahju. Selle tõttu on tähtis osata lahvatanud konflikte lahendada või juba eos neile lahendusi leida, et erimeelsused ei kasvaks üle relvastatud konfliktiks.

Antud uurimustöös analüüsitud konflikte saab jagada erinevatesse kategooriatesse vastavalt nende eesmärkidele või põhjustele. Eesmärkide ja põhjuste järgi saab jaotada konfliktid paarideks, et neid võrrelda. Konfliktide eesmärgiks võib olla püüdlus pääseda võimule (riigipöörded), püüdlus muuta riigi olemust (totalitaarsest demokraatlikuks) või mõne grupi püüdlus saavutada autonoomia või setsessioon. Lisaks võib konflikte jagada ka nende põhjuste järgi – kas on muutunud territoriaalne jaotus (üks riik on vallutanud teiselt mingi kindla territooriumi) või on toimunud muutus valitsemiskorras (uus president, muutus ühe-partei süsteemist mitme-partei süsteemile). Antud eesmärgid ja põhjused on toonud endaga kaasa konflikte üle maailma ning tihti on riigid pidanud oma probleemidega silmitsi seisma üksinda, aga mitte alati.

Peale riikide endi võivad konfliktide lahendamisel rolli mängida ka kolmandad osapooled – rahvusvahelised organisatsioonid. Rahvusvahelistel organisatsioonidel on võime suhtuda konfliktidesse neutraalselt, aidates kaasa konfliktide lahendamisele väljastpoolt. Rahvusvahelised organisatsioonid suudavad konflikti osapooli survestada, kuna esindavad suurt hulka maailma riike (antud bakalaureusetöös käsitletavat organisatsioonid on siiski regionaalsed, kuid siiski esindavad suurel hulgal riike).

Tihti on kolmandate osapoolte ja just rahvusvaheliste organisatsioonide sekkumine vajalik, kuna konflikti osapooled ise ei suuda konflikti lahendada ning selle tulemusel võib toimuda konflikti vägivaldne eskaleerumine - kui seda juba ei toimunud ei ole. Kolmanda osapoolte sekkumine võib anda konflikti osapooltele vajaliku tõe, et leida erimeelsustele rahumeelne lahendus.

Antud bakalaureusetöös on vaatluse all kaks erinevat organisatsiooni – Ameerika Riikide Organisatsioon ning Aafrika Liit. Tegemist on väga erinevate organisatsioonidega ning ka nende lähenemine konfliktide lahendamisesse on erinev.

Antud uurimistöös toon välja kaks erinevat lähenemist konfliktide lahendamisesse: rahuvalve ja rahu loomine. Rahuvalve kätkeb endas vägede saatmist konfliktipiirkonda – eesmärgiks võib olla vaherahu lepingute valvamine ning jõustamine. Lisaks võib rahuvalve eesmärgiks olla valimiste valvamine ning ekstreemsetel juhtudel võib kasutada rahuvalvajaid eesmärgiga kukutada võimult ebademokraatlik või totalitaarne valitseja, et aidata kaasa demokraatia arengule. Rahu loomine on diplomaatiline lähenemine konfliktide lahendamisele, kus kasutatakse diplomaatilisi võtteid, et tuua endaga kaasa muutusi konfliktis eesmärgiga konflikt lõpetada ning ära hoida uute konfliktide teke. Kolmas osapool võib aidata osapooltel leida ühist keelt läbi vahendamise või kindlate missioonide, mille eesmärgiks on tuua kaasa rahulik lahendus konfliktile.

Konfliktide tüpoloogia ning rahuvalve ja rahu loomise kontseptsioon

Käesolev töö kõrvutab kaks lähenemist konfliktide lahendamisele: rahu loomine ja rahuvalve. Mõlemaid lähenemisi on saatnud edu, aga ka ebaõnn. Et analüüsida juhtumeid tuleb kõigepealt välja tuua rahuvalve ja rahu loomise eripärad ning võimalused, kuidas neid konfliktide lahendamiseks kasutada. Enne seda aga annan ülevaate antud konfliktide tüpoloogiast, mis aitab mul sobitada kokku erinevaid konflikte vastavalt nende tüpoloogilisele olemusele.

Konfliktide tüpoloogia

Antud töös kasutan kahte tüpoloogilist lähenemist eesmärgiga konflikte kategoriseerida. Antud töös analüüsitud konfliktidel on kõigil kindlasti üks ühine joon, mis teeb need konfliktid sarnaseks ja läbi selle võrreldavaks ning tüpoloogia aitab konfliktide sarnasuses kinnitust leida. Järgnevalt välja toodud kaks lähenemist jagavad konfliktid eri kategooriatesse vastavalt põhjustele ning eesmärkidele. Esimese jaotuse puhul on välja toodud eesmärgid, mida läbi konflikti üritatakse saavutada. Teise jaotuse puhul on välja toodud kaks erinevat põhjust konfliktide jaoks. Kasutades mõlemat lähenemist saab konflikte jaotada ning leida sarnased konfliktipaarid, mida võrrelda.

Ramsbotham, Woodhouse ja Miall (2011, 76-77) toovad välja ühe võimaliku konfliktide tüpoloogia, mis jagab konfliktid kaheks: riikide vahelised ning mitte riikide vahelised konfliktid (antud termin ei tähenda, et riigid ei võiks olla konfliktiga seotud, see tähendab kõigest seda, et tegemist ei ole klassikalise riikide vahelise sõjaga). Mitte riikide vahelised konfliktid jagunevad omakorda kolmeks:

1. Fraktsiooni konfliktid – Selle alla käivad riigipöörded, eliidi sisesed võimuvõitlused, sõjapealike tegevus jne kus eesmärgiks on haarata võim
2. Revolutsioonilised/ideoloogilised konfliktid – Ambitsioonikaks eesmärgiks on muuta võimu olemust näiteks kapitalistlikust sotsialistlikuks, totalitarismist demokraatiaks jne
3. Identiteet/setsessioon – Grupi eesmärgiks on ligipääs autonoomiale, setsessioonile või kontrollile.

Uppsala konflikti andmebaas (UCDP) jagab konfliktid kaheks põhjuste alusel:

1. Muutus territooriumi suhtes – Ebakõla mingi kindla territooriumi üle, näiteks kui territooriumit valdav riik muutub (riikidevaheline konflikt), setsessioon või autonoomia.
2. Muutus valitsemiskorras – Konflikti võib kaasa tuua muutus valitsemiskorras, näiteks ühe-partei süsteemilt üle minek mitme-partei süsteemile, valitsuse vahetumine (siia alla käib ka riigipööre) või ainult presidendi või ühe ministri vahetumine. Enamasti tekib ebakõla opositsiooni ja valitsuse vahel – opositsioon soovib tuua kaasa muutusi, valitsev jõud seda ei soovi.

Rahuvalve

Rahuvalve on läbinud oma ajaloos kolm perioodi, kus rahuvalvet, kui konflikti lahendamise moodust, on nähtud erinevalt (Ramsbotham, Woodhouse ja Miall 2011). ÜRO rahuvalve säilitas esimese ja teise perioodi ajal järgmised põhimõtted (Ramsbotham, Woodhouse ja Miall 2011, 155):

- eesmärgiks oli toetada olemasolevaid rahuleppeid ning eeldati, et sekkumine on lühiajaline
- operatsioone ei sunnitud peale
- missioonid olid ÜRO all integreeritud
- rahuvalvet nähti olevat eraldi „rahu jõustamisest“

Kolmanda põlvkonna rahuvalve, mida antud töös vaadeldakse, on transformeerunud ning eelmised põhimõtted on muutunud (Ramsbotham, Woodhouse ja Miall 2011, 155):

- „Uute sõdade“ valguses ei ole sekkumine enam selgelt rahuleppe järgne ning paljud sekkumised on pikaajalised
- teise perioodi missioonide nõrkuse valguses sooviti kasutada palju robustsemaid jõude, mis oleksid võimelised agressiooni peatama
- rahuvalvemissioonid leiavad aina sagedamini aset mitte ÜRO egiidi all, vaid neid viivad läbi regionaalsed organisatsioonid või koalitsioonid
- erinevus ÜRO poolt autoriseeritud ja läbi viidud ning ÜRO poolt autoriseeritud, kuid mitte ÜRO poolt läbi viidud operatsioonide vahel hägunes. Mõnedel juhtudel nõudsid sekkujad ÜRO heakskiitu alles pärast sekkumist.

Niisiis on rahuvalve tähendus laienenud ning tänapäevane arusaam on, et rahuvalve alla võib lugeda ka missioonid, mis ei ole läbi viidud ÜRO egiidi all (ÜRO väliselt on

alustatud isegi rohkem rahuvalvemissioone [Wallenstein 2012, 266]) ning rahuvalve ei tähenda ainult rahulepingujärgset tingimustest kinni pidamise kontrollimist, vaid sekkumine võib toimuda ka muudel aegadel.

See toob endaga kaasa küsimuse, kuidas üldse defineerida rahuvalvet – millised operatsioonid kuuluvad rahuvalve alla ning millised mitte.

Diehl, Druckman ja Wall (1998) toovad välja 12 missioonitüüpi, mida võib lugeda rahuvalveoperatsioonideks. Antud töö kontekstis on vajalik neist välja tuua kolm:

- Traditsiooniline rahuvalve kätkeb endas neutraalsete, kergelt relvastatud vägede sihtpunktimaa loaga paigutamine riiki, eesmärgiga jälgida vaerahust kinni pidamist ning luua sobiv keskkond konflikti lahendamiseks
- Valimiste jälgimine kätkeb endas vaerahust kinni pidamise, desarmeerimise ning demokraatlike valimiste läbiviimise jälgimist
- Demokraatia toetamiseks sekkumine kätkeb endas militaaroperatsiooni, et kukutada võimult praegune valitseja ning, et toetada ja kaitsta olemasolevat demokraatliku valitsust

Rahu loomine

Antud töö kontekstis tuleb rahu loomisest rääkida kahes võtmes: sõjalise konflikti lõpetamine diplomaatilisi teid pidi ning demokraatliku protsessi toetamine eesmärgiga hoida ära konflikti teke.

Kuigi konflikti peamistel osapooltel on kõige suurem roll konflikti lõpptulemuse kujundamisel on globaliseerumise tingimustes aina suuremat rolli mängimas ka välised osapooled (Ramsbotham, Woodhouse ja Miall 2011, 180). Greig ja Diehl (2005, 623) toovad välja, et vahendamine ja läbirääkimised on kõige tihemini kasutatud võtted konfliktide lahendamiseks rahvusvahelises süsteemis.

Grieg ja Diehl (2005, 623) lisavad, et kolmanda osapoole lisandumine võib endaga kaasa tuua muutusi konfliktilahendusse. Isegi kui mõlemad konflikti osapooled soovivad konfliktile lahendust võivad kahepoolsed läbirääkimised läbi kukkuda, kuna osapooltel võib puududa võime näha ühiseid murepunkte, võib puududa võime kokkulepet tagada, või nad võivad vajada edasisi ajendeid, et leida konflikti lahendamiseks ühine keel.

Demokraatia üks alustaladest on vabad ja ausad valimised, mille toetamine saab kaasa aidata konfliktide tekke ennetamisele. McCoy, Garbari ja Pastori (1991, 107-108) hinnangul võib valimisvaatlejate kohalolu olla võtmeks kaua kestnud konfliktide lahendamisel – vaatlejad võivad võtta vahendaja rolli, toetades usaldust valimisprotsessi ning aidates vähendada usaldamatust mis võiks muul juhul areneda edasi tõsiseks konfliktiks.

McCoy, Garbar ja Pastor (1991, 109) lisavad, et on tähtis, et oleks olemas jätkuv ja aktiivne vaatlejate grupp. Seda rolli saab enamasti täita riigis eksisteeriv organisatsioon, kuid kui neutraalne ja aus grupp puudub peaksid sekkuma rahvusvahelised tegutsejad.

Uurimisküsimused ja meetod

Käesolevas uurimistöös vaatlen kahte lähenemist konfliktide lahendamisele, milleks on rahuvalve ja rahu loomine, sellest tulenevalt on uurimisküsimused järgmised:

1. Millist lähenemist on rahvusvahelised organisatsioonid ühes või teises vaadeldavad konfliktis kasutanud?
2. Kui efektiivne on olnud sekkumine?
3. Kas ühte või teist lähenemist (rahuloomine või rahuvalve) võib pidada konflikti lahendamisel efektiivsemaks?

Antud uurimistöö hüpoteesiks on, et rahuvalve on tänu oma jõulisemale sekkumisele edukam. Diplomaatiline lähenemine läbi rahu loomise ei oma sama mõju, mis personali ja vägede viimine konfliktipiirkonda.

Kindlasti tuleb ära defineerida efektiivsus – mille järgi hinnata, kui efektiivne on olnud konflikti sekkumine. Kahjuks puudub ühine arusaam, kuidas efektiivsust mõõta. Druckman ja Stern (1997, 152) on intervjuerinud Paul Diehli, Durchi, Ratnerit ning Fetherstoni ja Johansenit – pakutud on nii kvalitatiivset lähenemist ning väärtusi nagu maailmarahu, õiglus ja inimkannatuste vähendamine; teisalt on pakutud, et efektiivsust tuleks mõõta vastavalt mandaadis seatud eesmärkide täitmisele. Sellised lähenemised on antud töö kontekstis liiga laiad, või liiga spetsiifilised. Selle tõttu panen paika kolm kriteeriumi, mille järgi konfliktide lahendamise efektiivsust saaks hinnata.

1. Kas konflikt lahendati
2. Kui konflikt suudeti lahendada, siis kui kiiresti seda tehti

3. Kui konflikt suudeti lahendada, siis kas hoiti ära ka uue konflikti teke

Esimene kriteerium on ilmselt kõige loogilisem ja kõige tähtsam – kui konflikti ei suudetud lahendada ei saa konflikti lahendamist pidada efektiivseks. Lisaks käib antud punkti alla ka konflikti ära hoidmine – kui on tekkinud oht, et osapoolte vahel võib tekkida tõsisem kokkupõrge on antud juhul küsimus, kas konflikti eskaleerumine suudeti ära hoida. Konflikti lahendamise kiirus on tähtis, kuna mida kiiremini suudetakse konflikt lahendada seda vähem on konfliktil olnud aega eskaleeruda ning tuua endaga kaasa suuremaid kannatusi või inimohvreid – kiire reageerimine ning lahendamine on selle tagamisel olulised. Siiski ei ole sekkumise kiirus seotud ainult sellega, kui kiiresti konflikt suudeti lahendada. Näiteks valimiste jälgimiseks loodud missioonide puhul on tähtis, et valimised oleksid õigeaegselt läbi viidud ning rahuvalvemissioonide puhul on tähtis, et eesmärk on suudetud mandaadi jooksul täita. Kui konflikt on lahendatud efektiivselt ning osapooltele sobivalt on väiksem samadel põhjustel uue konflikti tekke võimalus – see ei välista muidugi samas regioonis või riigis uue teisenäolise konflikti teket.

Uurimisküsimustele vastamiseks analüüsin erinevaid konflikte, millesse on Aafrika Liit ja Ameerika Riikide Organisatsioon sekkunud. Kokku vaatlen kuute konflikti, mis jagan paaridesse, üritades kokku sobitada konfliktid, millel on sarnaseid jooni. Iga konflikt on eriline ja selle tõttu on ka võimatu leida juhtumeid, mis kattuksid oma olemuselt täielikult. Hinnates konfliktipaare vastavalt välja toodud efektiivsuse kriteeriumitele üritan vastata uurimisküsimustele ning kinnitada või ümber lükata tõstatatud hüpoteesi.

Aafrika Liit

Idee Aafrika Liidust arendati 1990ndatel ning 2000ndate alguses. Aafrika Liidu alusdokumendid kujutavad Aafrika Liitu kui organisatsiooni, mis on võimeline mängima määravat rolli Aafrikas toimuvate relvastatud konfliktide lõpetamisel. Aafrika Liidu endine eesistuja, Alpha Oumar Konare, kirjeldas Aafrika Liidu tekkimist kui normimuutust. Eelnevast „mittesekkumisest“ relvastatud konfliktidesse sai „mitteükskõiksus“ liikmesriikide siseasjadesse. Aafrika Liidu liikmesriigid, bürokraadid ning välised doonorriigid loovad komplekti institutsioonidest ja instrumentidest – Aafrika Rahu ja Turvalisuse Arhitektuuri – mis võimaldab Aafrika Liidul võtta suuremat rolli konfliktide lahendamisel. Erinevalt oma eelkäijast, Aafrika Ühtsuse

Organisatsioonist, on tehtud palju muutusi oma ambitsioonides, rahuvalvemissioonide kiiruses ja konfliktilahendamise initsiatiivides ning omaks on võetud uued vastuolulised poliitilised väärtused. (Williams 2011, 1)

Ameerika Riikide Organisatsioon

Ameerika Riikide Organisatsioon loodi 1948ndal aastal Ameerika Riikide Organisatsiooni hartale allakirjutamisega, mis jõustus 1951el aastal. Organisatsioon loodi, et saavutada liikmesriikide vahel – nagu on kirjas harta esimeses artiklis – „rahu ja õigluse kord, et edendada solidaarsust, tugevdada nende koostööd, kaitsta nende suveräänsust, territoriaalset terviklikkust ja iseseisvust.“ (OAS)

Burundi ja Haiti kriis

Nii Burundi kui Haiti puhul oli üheks konflikti osaks riigipööre.

Burundi

Ülevaate Burundi kriisi arengust ja põhjustest on enda töös andnud Svensson (2008a). Burundi elanikkonna moodustavad 85% hutud ja 15% tutsid. Burundi iseseisvumisest 1962. aastal alates on tutsid kontrollinud erinevaid võimupositsioone riigis. See on endaga kaasa toonud mitmeid hutude ülestõuse, mille tutside sõjavägi on erinevatel viisidel maha surunud. Mõningatel hinnangutel võttis 1972. aasta vägivald ja repressioonid genotsiidi mõõtmed. Selle tulemusel olid paljud hutud sunnitud põgenema naaberriikidesse Rwandasse ning Tansaaniasse.

1987. aastal haaras verise võimupöördega võimu president Buyoya mis tõi endaga kaasa uued repressioonid hutude vastu. Põgenikelaagritest said kasvulavad hutu radikalismile ning 1990. alguses korraldati mitmeid mässuliste rünnakuid Burundis. Mässuliste grupeerimisel oli kaks suuremat alust – Hutu Inimeste Vabastamise Partei ning Rahvuslik Demokraatia Kaitsmise Nõukogu, mis mõlemad killustusid aastate jooksul uuteks fraktsioonideks.

1992. aastal tutvustatud mitmeparteisüsteemiga prooviti riiki valitseda demokraatlikult. Demokraatlikult valitud hutust presidendi Melchior Ndadaye atentaat tõi endaga kaasa uue vägivaldala. 1996. aastal võttis tutsi sõjaväe abiga taas võimu Buyoya, kuid lõpuks hakkas ka tema valitsusse hutusid kaasama. Esimesed rahuläbirääkimised leidsid

aset 1996. aastal, kuid Arusha Rahu ja Lepituse Lepe sõlmiti alles 28. augustil 2000. Lepe ei olnud siiski kõikehõlmav, kuna oli erinevaid vaenupooli, kes sellele alla ei kirjutanud. Selle asemel sõlmiti erinevaid vaherahu leppeid valitsuse ning erinevate vaenupoolte vahel ning alles aastaks 2006 olid kõik mässuliste grupid sõlminud lepingud valitsusega.

Sekkumine

Aafrika Liidu poolt kriisi sekkumist on kirjeldanud põhjalikult Agoagye (2004). Aafrika Liit oli seotud Burundi konfliktiga 1993nda aasta sündmustest saati. Märkimisväärsete positiivsete arengute valguses kasutas Aafrika Liit juhust ning volitas AMIBi¹ loomise ja vägede paigutamise Burundisse – esimese täieliku Aafrika Liidu rahuvalvemissiooni kontinendil.

Agoagye (2004, 10) toob ka välja AMIBi lõpp-eesmärgid. AMIBi mandaadi eelsõnas on eeldatud, et Aafrika Missioon on oma eesmärgi täitnud, kui on aidanud korraldada vaherahu lepingute täiteviimise ning julgeolekuolukord Burundis on stabiilne ning hästi hallatud uute rahvuslike kaitse- ja julgeolekustruktuuride poolt. Täpsemad lõpp-eesmärgid olid järgmised:

- Vaerahulepingute elluviimise jälgimine
- Desarmeerimise ja demobiliseerimise ning eks-võitlejate integreerumise toetamine
- Püüelda tingimuste poole, mis lubaksid ÜRO rahuvalve missiooni loomist
- Burundi poliitilise ja majandusliku stabiilsuse toetamine

Lisaks toob Agoagye (2004, 10-11) välja ka missioonid ja ülesanded, mille läbi viimiseks AMIBi volitati:

- Luua ja säilitada suhtluskanaleid osapoolte vahel
- Jälgida ja kontrollida vaherahu lepete kinnipidamist
- Aidata Vaherahu Komisjonil ning Tehnilistel Komiteedel luua ja restruktureerida rahvuslikud kaitse- ja julgeolekujõud
- Turvata määratud kogunemise ja tagasitõmbumise alasid
- Aidata ja pakkuda tehnilist tuge demobilisatsiooni, desarmeerimise ning reintegratsiooni protsessile

¹ African Mission in Burundi

- Koordineerida missioonitegevusi ÜRO kohaloluga Burundis
- Pakkuda VIP-kaitset naasvatele liidritele

Üheks AMIBi põhiliseks eesmärgiks oli luua tingimused, mis võimaldaksid ÜRO rahuvalvemissiooni loomist Burundis. Rodt'i (2011, 380) hinnangul sai AMIB selle endale seatud eesmärgi täitmisega hakkama – Burundit suudeti stabiliseerida piisavalt, et ÜRO leidis, et saab võtta vastutuse AMIBilt pärast selle mandaadi lõppu üle.

Kuigi poliitiline olukord Burundis on jätkuvalt keeruline (näiteks puudub opositsiooni ja võimu vahel korralik dialoog), ei tule praegusel hetkel siiski karta uue konflikti võimalikku teket. (Africa Report)

Haiti, 1991

Koostöös Ameerika Riikide Organisatsiooniga üritas Haiti kriisi lahendada ka ÜRO, kes on andnud ülevaate kriisi kujunemisest ning püüdlustest seda lahendada (United Nations [a]). 16. detsembril 1990 valiti demokraatlikult Haiti presidendiks Jean-Bertrand Aristide. Ta astus ametisse 7. veebruaril 1991. Valimiste legitiimsust tunnustasid Ühendatud Rahvaste Organisatsioon, Ameerika Riikide Organisatsioon ja Kariibi kogukond. Loodeti, et nende valimistega saabub lõpp pikale ebastabiilsele perioodile ning, et see märgib demokraatliku, sotsiaalse ja majandusliku progressi ajastu algust. 29. septembril 1991 siiski kukutati president Aristide riigipöördega kindralleitnant Raoul Cédrase poolt ning sunniti eksili.

Sekkumine

Ameerika Riikide Organisatsioon üritas aastaid lahendada kriisi diplomaatilisel teel. Berenson (1996, 16) toob välja, et Ameerika Riikide Organisatsioon oli esimene rahvusvaheline organisatsioon, kes reageeris 29. septembri riigipöördele, mõistes selle hukka, nõudes põhiseaduse järgimist ning austust demokraatlikult valitud valitsusse.

ÜRO põhjalik ülevaade (United Nations [b]) Haiti kriisi kohta kirjeldab Ameerika Riikide Organisatsiooni esimesi samme pärast riigipööret: Ameerika Riikide Organisatsiooni välisministrid kohtusid 2. oktoobril, et kuulata president Aristide sõnavõttu ning 3. oktoobril tuldi välja resolutsiooniga mis nõudis tema võimu kohest taastamist. Ministrid soovitasid *de facto* Haiti valitsuse diplomaatiliselt, majanduslikku ja finantsiliselt isoleerimist ning igasuguse abi, välja arvatud humanitaarabi, peatamist.

Lisaks otsustati saata Haitile missioon. 4. oktoobril jõudis Haitile kõrge-tasemeline Ameerika Riikide Organisatsiooni delegatsioon, mis kohtus erinevate gruppide esindajatega riigis. Delegatsiooni kõnelused Haiti relvajõudude juhtidega katkesid 7. oktoobril, kui sõjaväelased käskisid delegatsiooni liikmetel riigist lahkuda.

Kui Ameerika Riikide Organisatsiooni jõupingutused konflikti lahendada nurjusid sekkus konflikti ka ÜRO, kes koos Ameerika Riikide Organisatsiooniga proovisid mitmeid kordi tuua konfliktile rahumeelset diplomaatilist lahendust. ÜRO annab ülevaate (United Nations [a]) ka nendest jõupingutustest: Vastusena halvenevale olukorrale ning president Aristide soovil loodi 1993. aastal Ameerika Riikide Organisatsiooni ja Ühendatud Rahvaste Organisatsiooni ühismissioon – Rahvusvaheline Tsiviilmissioon Haitil (MICIVIH²). Selle ülesandeks oli jälgida inimõiguste situatsiooni ning uurida rikkumisi. Eesmärgiga taastada põhiseaduslik kord kehtestas ÜRO julgeolekunõukogu 1993. aasta juunis Haitile nafta- ja relvaembargo. Kindral Cédras nõustus selle peale kõnelustega. Kõnelustel, mis peeti New York'is, jõuti kokkuleppeni, mille järgi Aristide naaseb Haitile oktoobris ning määrab uue relvajõudude ülema. Kokkuleppe järgi peatas julgeolekunõukogu embargo ning loodi ÜRO Missioon Haitil (UNMIH³), et aidata kaasa relvajõudude moderniseerimisel ning politseijõu loomisel. Pärast mitmeid intsidente lahkusid nii UNMIH kui MICIVIH 1993. aasta oktoobris Haitilt ning julgeolekunõukogu jätkas embargoga.

Diplomaatilist lähenemist ei saanud edu ning 1994. aastal võttis julgeolekunõukogu vastu otsuse, millega lubati moodustada ühendatud kasutuses ja kontrolli all olev rahvusvaheline jõud, mis „kasutaks kõiki vajalikke vahendeid, et aidata kaasa militaarliidrite lahkumisele Haitilt“. (Berenson 1996, 29) Seda lähenemist saatis edu ning Aristide sai Haitile naasta ning jätkata presidendina, kuid rahu loomine läbi diplomaatia oli siiski läbi kukkunud.

Komooride ja Peruu kriis

Nii Komooride kui Peruu kriisi puhul olid keskseks teguriks valimised.

² International Civilian Mission in Haiti

³ United Nations Mission in Haiti

Komoorid

Svensson (2008b) kirjeldab lühidalt milline on olnud Komooride ajalugu antud töös käsitletavate valimisteni. Komoori saarestik koosnes algselt neljast saarest: Grande Comore, Mohéli, Anjouan ja Mayotte. 19. sajandi keskpaigas läks Mayotte Prantsuse kontrolli alla. Viiskümmend aastat hiljem juhtus sama ülejäänud saartega. 1947. aastal anti Komoori saartele meretaguse territooriumi staatus ning 1961. aastal said saared isevalitsevaks. Pärast referendumit 1975. aastal saavutasid kolm saart – Mohéli, Grand Comore ja Anjouan – iseseisvuse, samas kui Mayotte jäi Prantsusmaa kontrolli alla. Alates iseseisvumisest on Komoorid iseloomustanud ebastabiilsus. Näiteks on viimase kolmekümne aasta jooksul aset leidnud umbes 20 riigipööret. Rahutuse üheks suurimaks põhjuseks on võimuvõitlus kolme saare vahel. Aja möödudes on aina enam võimust koondunud Grande Comore saarele, kus asub pealinn Mohéli, ajades vihale Anjouani ja Mohéli elanikud. 1997. aastal kuulutasid Anjouan ja Mohéli ennast iseseisvaks – käik, mida ei tunnistanud Komooride valitsus Grande Comorel ega rahvusvaheline üldsus. Erimeelsuste lahendamiseks kuid riigi ühtsuse säilitamiseks lepidi Antananarivo leppega kokku, et igal saarel saab olema oma president, parlament ja kohalik valitsus aastast 2001. Läbi selle sai Komooridest föderatsioon. Lisaks lepidi erinevate parteide poolt aastal 2003 kokku, et aastal 2004 korraldatakse valimised.

Sekkumine

Humanitaardialoogi keskuse raporti (HD Centre, 2011, 50) järgi saadeti alates 2004. aasta märtsist Aafrika Liidu sõjaväeline vaatlusmissioon (MIOC⁴) Komooridele neljaks kuuks. Lõuna-Aafrika juhitud missiooni osana saadeti kolmele saarele kokku 39 vaatlejat. Missiooni eesmärgiks oli vaadelda 2004. aasta märts/aprill perioodil toimunud valimisi. Svensson (2008b, 18) märgib, et valimised viidi läbi rahulikus õhkkonnas ning, et ainult Anjouanil olid mõned väiksemad rahutused. Niisiis suudeti ära hoida võimaliku konflikti teke ning valimised viidi läbi õigeaegselt.

Siiski ei suutnud missioon tagada, et tulevased valimised oleks võimalik läbi viia ilma kõrvalise sekkumiseta. Svenssoni (2008) järgi pidi Aafrika Liit sekkuma ka järgmistel kahel valimisel oma vaatlusmissioonidega ning lõpuks oli vajalik ka militaarinterventsioon, et taastada keskvõimu kontroll Anjouani saare üle.

⁴ Military Observer Mission in the Comoros

Peruu, 2000

Aprillis 2000 peeti Peruu üldvalimised. Tegemist oli väga vastuoluliste valimistega, kuna kaks korda president olnud Alberto Fujimori kandideeris kolmandat korda ning valimisi varjutasid ka pettusesüüdistused. Enne valimisi muudeti ka põhiseadust, et lubada kolmandat korda järjest kandideerida. Opositsioonikandidaatidel puudus ligipääs meediale ning meediat süüdistati erapoolikuses toetades Fujimorit. (Carter Center 2011)

Esimeses valimisvoorus sai ametisolev Fujimori 49.9 protsenti häältest ning opositsioonikandidaat Alejandro Toledo 40.2 protsenti häältest. Valimiste legitiimsusele ja läbipaistvusele rääkisid vastu aga valimisedelite ülelugemise viivitused ning leid, et 30 protsenti valimisedelitest olid kehtetud. Toledo kutsus valimisi boikoteerima ning teise valimisvooru võitis Fujimori. (Olivari 2014, 13)

Sekkumine

Carter Centeri raport (2011) Peruu valimistele järgnenud sündmustest annab ülevaate Ameerika Riikide Organisatsiooni püüdlustest aidata kaasa Peruu demokraatlike reformide läbi viimisele. 31. mail kohtusid Ameerika Riikide Organisatsiooni alalised esindajad Washington DC's, et arutada Peruu kriisi. Otsustati, et Peruu valimiste küsimus pannakse Ameerika Riikide Organisatsiooni peassamblee kohtumise päevakorda. Peassamblee jõudis konsensusele ning kinnitasid resolutsiooni, milles otsustati saata kõrgetasemeline missioon Peruuks, mis koosnes Ameerika Riikide Organisatsiooni peasekretärist Cesar Gaviria'st ja Kanada välisministrist Lloyd Axworthy'st. Kõrgetasemelistest esindajatest Kanadast ja Ameerika Riikide Organisatsioonist koosnev eel-missioon saadeti Peruuks 19.-23. juunil ning see missioon kohtus mitmete poliitikute ja kodanikuühiskonna esindajatega. Axworthy-Gaviria missioon leidis aset 27.-29. juunil ning hõlmas endas pikki kohtumisi nii valitsuse, kui ka opositsioonigruppidega. Sellest missioonist koorus välja nimekiri 29 soovituselise demokraatlikeks reformideks. Kuigi Ameerika Riikide Organisatsioon ei pannud paika ajakava, millal need reformid tuleks läbi viia, viitas kõrgetasemeline missioon, et need tuleks ellu viia enne järgmisi kohalikke valimisi 2001. aasta lõpus või 2002. aasta alguses. Ameerika Riikide Organisatsioon otsustas luua ka alalise sekretariaadi Peruuks, mis aitaks kaasa demokraatlikule reformiprotsessile. Selle missiooni juhiks nimetati Dominikaani Vabariigi lahkuv kantsler Eduardo Latorre.

Olivari (2014, 14) toob välja, et septembris 2000 näidati Peruu televisioonis videot, kus üritati altkäemaksuga ära osta opositsiooni kongresmeni, mis tõi endaga kaasa poliitilise kollapsi, mille tulemusel lagunes Rahvuslik Teabeagentuur (mis viis läbi inimõiguste rikkumisi ning ebaseaduslikku salvestustegevust), kutsuti üles korraldama uusi valimisi ning Fujimori astus tagasi faksi vahendusel Jaapanist.

Niisiis ei toonud Ameerika Riikide Organisatsiooni sekkumine otseselt kaasa uute valimiste läbiviimise, kuid järgnevatel Peruu valimistel ei ole esinenud sarnaseid probleeme ning see on märk Ameerika Riikide Organisatsiooni sekkumise efektiivsusest.

Somaalia ning El Salvadori ja Hondurase kriis

Nii Somaalia kui El Salvadori ja Hondurase puhul on tegemist konfliktidega, kus on leidnud aset aktiivne sõjategevus.

Somaalia

Ülevaate Somaalia kriisi arengust läbi ajaloo annab Aafrika Liidu Somaalia missiooni kodulehekülg (AMISOM). Somaalia põhja- ja lõunaosa saavutasid iseseisvuse 1960. aastal ning samal aastal ka ühinesid, et luua Somaalia Vabariik. 1969. aastal võttis pärast presidendi atentaati riigis võimu sõjavägi ning kindral Siad Barre' st sai president aastani 1991, kui ta kukutati võimult. Järgnes võimuvõitlus kahe klanniliidri vahel – Mohamed Farah Aideed ja Ali Mahdi Mohamed. Barre koos oma võitlejatega jäi Somaalia lõunaossa kuni 1992. aasta keskpaigani, põhjustades edasist ebastabiilsust. Võitlemine tõi endaga kaasa toidupuuduse mille tõttu suri kuni 300 000 inimest. Vastuseks läi ÜRO rahuvalvemissiooni – ÜRO Operatsioon Somaalias I (UNOSOM I⁵). UNOSOMi õigus jõudu kasutada oli aga piiratud ainult enesekaitseks ning see operatsioon ei avaldanud sõdivatele pooltele mõju. Ameerika Ühendriikide juhtimisel loodi koalitsioon (UNITAF⁶), et tagada turvaline keskkond humanitaarmissioonide läbi viimiseks. Koalitsioon sisenes Somaaliasse 1992. aastal alustades operatsiooniga Taastada Rahu, mis suutis näljahäda vähendada ja taastada korra. 1993ndal aastal asendus UNITAF ÜRO Operatsiooniga Somaalias II (UNISOM II⁷). 2004. aastal loodi Somaalia Vabariigi föderaalne vahevalitsus, mis sai ka rahvusvahelise tunnustuse.

⁵ United Nations Operation in Somalia I

⁶ United Task Force

⁷ United Nations Operation in Somalia II

Toetus vahevalitsusele oli madal, kuni Ameerika Ühendriikide poolt toetatud Etioopia vägede sekkumiseni aastal 2006, mis aitas laiali ajada Islami Kohtute Ühenduse kindlustades vahevalitsuse võimu. Islami Kohtute Ühendus lagunes väiksemateks fraktsioonideks millest mõned regrupeerusid ning jätkasid võitlust vahevalitsuse ja Etioopia vägede vastu Somaalias. 2007. aasta veebruaris andis ÜRO Julgeolekunõukogu loa Aafrika Liidule saata Somaaliasse rahuvalvemissioon (AMISOM⁸) toetamaks Somaalia vahevalitsust.

Sekkumine

Wiklund (2013, 17-18) toob välja AMISOMile seatud ülesanded:

- Toetada dialoogi ja lepitusprotsessi
- Pakkuda kaitset vahevalitsuse institutsioonidele ja nende infrastruktuurile, et neil oleks võimalik oma funktsioone täita
- Aidata rahvusliku turvalisuse ja stabilisatsiooni plaani elluviimist, eriti Somaalia julgeolekujõudude loomist ja treenimist
- Pakkuda tehnilist ja muud tuge desarmeerimise ja stabilisatsiooni pingutustele
- Jälgida vägede paigutuspunktides julgeolekusituatsiooni
- Hõlbustada humanitaarmissioonide läbiviimist, kaasaarvatud põgenike kodumaale naasmist ja reintegreerumist ning riigi siseselt liikunud inimeste taasasustamist
- Enda personali, installatsioonide ja varustuse kaitse, kaasaarvatud õigus enesekaitsele.

Wiklund (2013, 20) kirjeldab ka missiooni tegevust Somaalias. 2010nda aasta alguseks, hoolimata ebapiisavast varustusest ja koosseisust oli AMISOM suutnud tagasi võita ja kindlustada hulga alasid pealinna Mogadishu ümber, kus elu oli võrdlemisi normaalne. Kriitilise tähtsusega taristu, nagu lennuväli ja sadam Mogadishus olid avatud ning ka valitsus oli jätkuvalt võimul. Siiski ei olnud missioon võimeline liikuma edasi kindlatelt aladelt Mogadishus, kuna mässulised kontrollisid suuri osi pealinnast ning ülejäänud riigist. Pöördepunkt saabus 2011l aastal kui Mogadishu läks täielikult valitsusvägede ja AMISOMI kontrolli alla. Alates Mogadishu üle kontrolli saavutamisest on AMISOM läinud ründele mässuliste vastu.

⁸ African Union Mission in Somalia

Hoolimata saavutatud edust ei ole Aafrika Liidu missioon Somaalias siiski suutnud konfliktile piiri panna või lahendust leida ning Somaalia vajab siamaani rahvusvahelist abi.

El Salvador ja Honduras, 1969

Niinimetatud „Jalgpallisõja“ põhjustest annab oma artiklis ülevaate Hickman (Hickman, Kennedy). Ta toob välja, et 20nda sajandi alguses migreerusid tuhanded inimesed El Salvadorist Hondurasesse. Selle peamiseks põhjusteks olid rõhuv valitsus koduriigis ning soov saada odavat maad Hondurases. Aastaks 1969 oli Hondurasesse ümber asunud umbes 350 000 salvadoorlast. 1969nda aasta alguses süvenesid pinged maareformi tõttu, mis konfiskeeris salvadoorlastest immigrantidelt maa ja jagas selle sünni-järgsetele honduralastele. Maast ilma jäänuna tuli salvadoorlastel pöörduda tagasi kodumaale. Pingete kasvades hakkas El Salvador immigrantidelt võõrandatud maad enda omaks pidama. El Salvador katkestas diplomaatilised sidemed Hondurasega 26ndal juunil 1969, tuues põhjuseks, et Honduras ei olnud karistanud neid, kes olid pannud toime kuritegusid Salvadorist saabunud immigrantide vastu. Selle tulemusel sulgeti piir mõlemalt poolt ning leidsid aset väiksemad piirikokkupõrked. Salvadori lennukid hakkas 14ndal juulil ründama sihtmärke Hondurasel. Sellega samaaegselt leidis aset suur maaoperatsioon, mis keskendus peateele kahe riigi vahel. Salvadori väed liikusid mitme Hondurase saare vastu.

Sõja käigust annavad ülevaate Veytskin, Lockerby ja McMullen (2009) oma artiklis „Jalgpallisõja“ kohta. Sõda algas 14. juulil 1969, kui El Salvadori sõjaväelennukid sisenesid Hondurase õhuruumi. Veidi aega hiljem alustas Salvadori maavägi liikumist Hondurase pealinna poole ning viis läbi rünnakuid kahte riiki ühendanud peamisel teel. Oma vastastest paremini relvastatud Salvadori vägi suutis kiiresti edasi liikuda. Siiski hakkas Salvadori väe liikumine aeglustuma – rolli mängisid nii ilmastikuolud, Hondurase elanike vastupanu ning laskemoona puudus. Lõpuks jäi Salvadori sõjaväe liikumine pidama. Hondurase lennukid vastas strateegiliste punktide (nagu naftamaardlad ning elektrijaamad) pommitamisega.

Sekkumine

Ameerika Riikide Organisatsiooni sekkumist on kirjeldanud Herz (2008). Päev pärast vaenutegevuse algust kohtus Ameerika Riikide Organisatsioon erakorralisel istungil ning nõudis kohest relvarahu ning El Salvadori vägede tagasitõmbumist Hondurasest.

Ameerika Riikide Organisatsioon vahendas läbirääkimisi ning survestas El Salvadori vägesid tagasi tõmbama. Selle tulemusel jõuti vaerahuni. Võimalikud sanktsioonid Ameerika Riikide Organisatsiooni poolt ning organisatsiooni vaatlejate saatmine Hondurasesse, et tagada salvadoorlaste turvalisus, kes riiki olid jäänud, olid ajutise lahenduse leidmisel fundamentaalse tähtsusega. Ameerika Riikide Organisatsioon lõi efektiivselt suhtluskanalid, mis muutis konfliktide rahumeelsete lahenduse reaalsuseks. Kõigest neli päeva pärast sõjategevuse algust jõuti vaerahuni. Sellele järgnevalt võttis Ameerika Riikide Organisatsioon osa konfliktilahendusest, mis aitas konflikti kahe riigi vahel lõpetada rahumeelselt.

Niisiis saatis Ameerika Riikide Organisatsiooni rahu loomist edu ning sõjategevus suudeti peatada ning tänase päevani ei ole Honduras ja El Salvador oma vahel uuesti relvastatud konflikti sattunud.

Analüüs

Eelnevalt kirjeldasin kuute konflikti, mis olid jagatud paaridesse. Analüüsi osas toon tabeli kujul välja nende konfliktide põhilised tunnused ning vastavuse kolmele efektiivsuse hindamise kriteeriumile. Leidude esitamine tabeli kujul aitab saada parema ülevaate sellest, mida üritan antud töös hinnata ning kui efektiivselt on üks või teine konflikt suudetud lahendada.

Konfliktipaar ja konflikti tüüp	Sarnasused	Ameerika Riikide Organisatsioon	Aafrika Liit	Kas konflikt lõpetati	Ajaline adekvaatsus	Ei tekkinud uut konflikti
Haiti (Fraktsiooni konflikt, muutus valitsemiskorras)	Konflikti osaks riigipööre	Rahu loomine läbi diplomaatia	X	Ei	X	X
Burundi (Fraktsiooni konflikt, muutus valitsemiskorras)		X	Klassikaline rahuvalve	Jah	Jah	Jah
Peruu (Revolutsiooniline-ideoloogiline konflikt, muutus valitsemiskorras)	Konflikti osaks valimised	Rahu loomine läbi demokraatlike protsesside toetamise	X	Jah	Jah	Jah
Komoorid (Revolutsiooniline-ideoloogiline konflikt, muutus valitsemiskorras)		X	Rahuvalve läbi valimiste jälgimise	Jah	Jah	Ei
El Salvador ja Honduras (Riikide vaheline konflikt, muutus territooriumi suhtes)	Konflikti osaks relvastatud kokkupõrked	Rahu loomine läbi diplomaatia	X	Jah	Jah	Jah
Somaalia (Fraktsiooni konflikt, muutus territooriumis ja valitsemiskorras)		X	Klassikaline rahuvalve ja demokraatia toetamine	Ei	X	X

Antud tabelis on välja toodud konfliktipaarid ning nende sarnasus. Iga konflikti juurde on vastavalt tüpoloogiale lisatud ka, millisele konfliktitüübile vastavalt kahele lähenemisele antud konflikt vastab. Lisaks on välja toodud, kuidas organisatsioon reageeris ning kõige lõpuks efektiivsuse kriteeriumitele vastavus. Kriteeriume, millele konflikt vastab võib ei vasta on kolm – kas konflikt lõpetati (või ennetati), kui kiiresti suudeti konflikt lahendada (või kas mandaadi jooksul suudeti eesmärgid täita) ning kas suudeti ära hoida sarnase konflikti teke.

Esimese konfliktipaari Haiti ja Burundi puhul oli ühiseks teguriks riigipööre. Kolmest konfliktipaarist on antud paar kindlasti omavahel kõige erinevaim, kuna Haiti puhul oli riigipööre keskseks konflikti allikaks, kuid Burundi puhul oli riigipööre ainult osa konfliktist. Nagu juba varem mainitud on konfliktid väga erinevad ning täiesti sarnaseid konflikte on raske leida. Haiti konflikt vastab fraktsiooni konfliktile, kuna tegemist oli riigipöördega, mille eesmärgiks oli saavutada võimu vahetus. Lisaks on tegemist muutusega valitsemiskorras, kuna demokraatlikult valitud president kukutati ning võimu haaras sõjavägi. Ka Burundi konflikt on tüpoloogiliselt samasugune – fraktsiooni konflikt läbi riigipöörde ning riigipöörde tõttu toimunud muutus valitsemiskorras. Antud paari puhul, nagu ka ülejäänute puhul, oli Ameerika Riikide Organisatsiooni sekkumine rahu loomine ning Aafrika Liidu sekkumine rahuvalve. Burundis viis Aafrika Liit läbi klassikalist rahuvalvet ning Haitil üritas Ameerika Riikide Organisatsioon konflikti lahendada diplomaatiliselt. Aafrika Liidu klassikaline rahuvalve Burundis oli edukas – aastase mandaadiga suudeti olukorda piisavalt stabiliseerida, et olukord Burundis oleks vastav ÜRO missiooni saatmiseks riiki. Niisiis suudeti konflikt lahendada ning seda tehti ka etteantud aja jooksul. Lisaks pole samadel põhjustel uut konflikti tekkinud nii, et antud juhul on rahuvalve kõigis kolmes punktis edukas olnud.

Ameerika Riikide Organisatsiooni üritas pärast Haiti riigipööret kasutada diplomaatilisi vahendeid, et lahendada konflikt pärast toimunud riigipööret. Kuigi edusamme tehti, ei suudetud diplomaatiliste vahenditega konflikti lahendada. Nagu ka tabelist näha, siis ebaõnnestunud konflikti lahendamine tähendab ka koheselt, et järgnevad efektiivsuse hindamise kriteeriumid ei oma tähtsust, kuna konflikti lahendamine on esimene samm. Antud juhul ei suudetud rahu loomist ellu viia.

Peruu ja Komooride konflikti ühiseks jooneks on valimised. Peruu konflikt kuulub revolutsioonilise/ideoloogilise konflikti alla, kuna opositsiooni eesmärgiks oli tuua kaasa riigis demokraatlikke muutusi pärast ebademokraatlike valimisi. Kuigi Peruud ei saa kindlasti lugeda totalitaarseks enne käsitletud valimisi oli siiski opositsiooni eesmärgiks tuua kaasa põhimõttelisi (ideoloogilisi) muutusi riigisüsteemis. Lisaks kuulub Peruu konflikt tüpoloogiliselt valitsemiskorra muutuse alla, kuna konflikt tekkis pärast presidendivalimisi – lisaks on tegemist konfliktiga opositsiooni ja valitseva jõu vahel, kellest esimene soovis kaasa tuua demokraatlike reforme.. Pärast Peruu presidendivalimis, mida varjutasid süüdistused pettustest ja ebademokraatlikust protsessist reageeris Ameerika Riikide Organisatsioon kiiresti ning saatis oma esindajad Peruu, et aidata kaasa demokraatlike reformide ellu viimisel. Lisaks suheldi nii opositsiooni kui võimuesindajatega. Võimalik konflikti eskaleerumine hoiti ära, seda tehti kiiresti ning lisaks pole Peruu pärast antud töös käsitletud valimisi uusi süüdistusi valimispettuse kohta olnud, mis tähendab, et rahu loomine on antud juhul olnud efektiivne kõigis kolmes punktis.

Komooride valimistel saatis Aafrika Liit oma vaatelejad rahuvalve missioonina valimisi jälgima. Konflikt ise kuulub sarnaselt Peruule revolutsioonilise/ideoloogilise konflikti alla, kuna taaskord oli eesmärgiks tuua kaasa põhimõttelisi muutusi riigikorralduses eesmärgiga viia valimis läbi demokraatlikult ning läbi selle stabiliseerida riiki. Kuigi konflikt ise ei olnud tulenev otseselt muutusest valitsemiskorras pean siiski mõistlikuks liigitada antud konflikti valitsemiskorra muutuse konflikti alla, kuna valimised eelnesid muutusele valitsemiskorras ning eesmärgiks oli hoida ära sellel põhjusel võimaliku konflikti teke läbi valimiste legitiimsuse tagamise. Valimised viidi läbi edukalt ning õigeaegselt. Rahuvalvet saab siis pidada edukaks kahes osas – konflikti võimalik teke hoiti ära ning valimised ei lükkunud edasi. Siiski ei suutnud rahuvalve täita kolmandat efektiivsuse kriteeriumit – ka järgmistel valimistel oli vaja rahuvalvajaid ning lõpuks isegi missiooni demokraatia toetamiseks. Selle tõttu täidab antud juhul rahuvalve ainult kahte efektiivsuse kriteeriumit kolmest.

El Salvadori ja Hondurase ning Somaalia puhul on tegemist relvastatud konfliktidega. El Salvadori ja Hondurase vaheline relvastatud konflikt kuulub riikide vahelise konflikti alla, kuna üksteisega astusid vastamisi kaks suveräänset riiki. Lisaks kuulub antud konflikt territooriumi muutuse tüübi alla, kuna algselt hakkas Honduras riigistama salvadoorlastest immigrantidele kuulunud maad ning hiljem üritas El Salvador vallutada

maalasid Honduraselt. El Salvadori ja Hondurase vahel puhkenud relvastatud konfliktile reageeris Ameerika Riikide Organisatsioon kiirelt ning kõigest nelja päevaga suudeti läbi rahu loomise, mis kätkes endas vaatlejate saatmist ning dialoogi loomist, jõuda vaherahuni. Lisaks ei ole El Salvadori ja Hondurase vahel hiljem relvastatud konflikti tekkinud. See tähendab, et konflikt suudeti lahendada, seda tehti väga kiiresti ning on suudetud ära hoida uue konflikti teke. Niisiis on Ameerika Riikide Organisatsioon oma rahu loomisega antud juhul täitnud kõik konflikti lahendamise efektiivsuse kriteeriumid.

Somaalia puhul sekkus Aafrika Liit läbi rahuvalve, saates väed Somaaliasse, et tagada demokraatliku valitsuse püsima jäämine ning, et astuda vastu mässulistele, kes vähemalt sekkumise hetkel kontrollisid isegi osi Somaalia pealinnast. Antud konflikt kuulub fraktsiooni konflikti alla – tegemist ei ole klassikalise riikide vahelise sõjaga, vastaspoolteks on demokraatlik keskvalitsus ning mässulised, kes üritavad saavutada kontrolli riigi üle. Antud juhul võib Somaalia puhul leida elemente nii territooriumi muutuse konfliktist kui ka valitsemiskorra muutuse konfliktist. Demokraatlik keskvalitsus üritab hõivata mässuliste poolt kontrollitud alasid ja vastupidi. Lisaks üritab demokraatlik valitsus püsida võimul ning mässulised üritavad seda põhimõtteliselt kukutada. Aafrika Liit on Somaaliaga seotud tänase päevani ning see tähendab, et konflikti ei ole suudetud lahendada. Nagu Ameerika Riikide Organisatsiooni ja Haiti puhul on ka antud juhul konflikti lahendamise kiirus ning uue konflikti ära hoidmine tähtsusetud, kuna pole suudetud lahendada algset konflikti juba aastaid.

Kui lihtsustada üleval välja toodud tabelit saab selgemini võrrelda, kui efektiivsed on olnud erinevad lähenemised. Antud tabelis tähendab „+“ kriteeriumi täitmist ja „-“, kriteeriumi mitte täitmist ning X tähendab, et eelnevalt pole suudetud konflikti lahendada ning teise ja kolmanda kriteeriumi hindamine ei ole vajalik:

	1. kriteerium	2. kriteerium	3. kriteerium
Rahuvalve 1	+	+	+
Rahuvalve 2	+	+	-
Rahuvalve 3	-	X	X
Rahu loomine 1	+	+	+
Rahu loomine 2	+	+	+
Rahu loomine 3	-	X	X

Nagu näha on nii rahuvalve kui ka rahu loomine olnud ühel korral kolmest võimetu konflikti lõpetama. Samas on mõlemad lähenemised olnud võimelised konflikti lahendama kõigile kriteeriumitele vastavalt. Ainukene erinevus kahe lähenemise vahel on, et ühel korral ei ole rahuvalve suutnud uue samateemalise konflikti teket ära hoida⁹.

⁹ Komooride puhul oli vaja mitut vaatlusmissiooni ning lõpuks militaarinterventsiooni

Kokkuvõte

Konfliktid on osa meie igapäevaelust ning nende täielik ära hoidmine on võimatu. Konfliktid antud töö kontekstis võivad aset leida nii riikide vahel kui ka riikide sees. Osapooled, kelle vahel on konflikt tekkinud võivad olla tihti võimetud ise tekkinud konflikti lahendama ja nii on vaja kolmanda osapoole sekkumist, kes aitaks konfliktipooltel leida rahumeelset lahendust tekkinud erimeelsustele. Üheks kolmandaks osapooleks võivad olla rahvusvahelised organisatsioonid, kelle abi võib konflikti lahendamisel olla märkimisväärne.

Konfliktidel võivad olla erinevad põhjused või eesmärgid. Konflikti eesmärgiks või olla riigipööre, võimu olemuse muutmine näiteks totalitaarsest demokraatlikuks või ühe grupi autonoomia- või setsessioonipüüdlus. Konfliktide põhjused võivad tuleneda aga territooriumi muutusest (kus üks riik vallutab teiselt alasid) või valitsemiskorra muutusest (uus president, uus parlamendisüsteem jne).

Rahvusvahelised organisatsioonid võivad konfliktide lahendamisele läheneda kaheti – kas läbi rahu loome või läbi rahuvalve. Rahuloome puhul on tegemist diplomaatilise sekkumisega, kus läbi vahendamise või missioonide on eesmärgiks tuua konfliktile võimalikult kiire ning rahumeelne lahendust ärgitades osapooli leidma ühist keelt. Rahuvalve on jõulisem sekkumine, kus on eesmärgiks hoida ära konflikti teke, levik või soov tuua konfliktile lõpp läbi vägede paigutamise kindlasse konfliktipiirkonda. Lisaks võivad rahuvalvemissioonid olla loodud valimiste turvamiseks ja jälgimiseks, et aidata kaasa demokraatliku protsessi läbi viimisele ning, et aidata ära hoida võimalikku konflikti erinevate poolte vahel.

Antud uurimistöö eesmärgiks oli hinnata rahu loomise ja rahuvalve efektiivsust ning jõuda järeldusele, kas üks lähenemine on teisest edukam. Uurimistöö hüpoteesiks oli, et rahuvalve on jõulisema sekkumisega on edukam kui rahu loomine, mille tööriistadeks on diplomaatia ning vahendamine.

Analüüsi tulemusel jõudsin järeldusele, et rahuvalvel või rahu loomisel antud töös kasutatud näidete põhjal selget eelist teise ees ei ole. Mõlemad lähenemisi on saanud edu, aga mõlemad lähenemised on ka olnud võimetud konflikti lahendama. Selle valguses tuleb tõdeda, et uurimistöö alguses tõstatatud hüpotees on ümber lükatud – ühel lähenemisel puudub eelis teise ees. Tegelikuses on antud juhtumite kontekstis

rahuvalve olnud isegi vähem edukas, kuna Komooride puhul ei suudetud samalaadsete konfliktide tulevikus teket ära hoida.

Uurimistööst selgus, et Aafrika Liit kasutab konfliktide lahendamiseks erinevaid rahuvalve võimalusi, nagu demokraatia kaitsmine läbi interventsiooni ning valimiste jälgimine. Ameerika Riikide Organisatsioon läheneb konfliktidele rahu loomise aspektist, üritades tuua kaasa muutusi diplomaatilisel teel.

Nüüsiis ei ole konflikti lahendamise efektiivsus seotud valitud meetodist. Iga konflikt on eriline ning konflikti lahendamise edukus sõltub antud töö valguses muust, kui lähenemise meetodist – põhjusi võib otsida konfliktide enda olemusest, konflikti sekkujate kogemusest ning osapoolte huvist konfliktile lõpp teha. Kui osapooltel puudub soov konflikti lahendada on kolmandatel osapooltel keeruline tuua konfliktile lõppu.

Summary

Conflicts are a part of our everyday lives and to completely prevent them is impossible. In the context of this paper conflicts can occur between states as well as inside states. Parties engaged in a conflict may be incapable of solving it themselves and so it is necessary for a third party to act in order to solve the conflict through trying to find a suitable and peaceful settlement between the conflict parties. One possible third party is the international organisation whose help in solving a conflict can be significant.

Conflicts may have different reasons or goals for coming into being. The aim a conflict can be a *coup d'état*, a wish to change the nature of the government (from a totalitarian to a democratic) or the struggle of a certain group for autonomy or secession. Conflict may also rise from an incompatibility in territory (when one country occupies a certain part of another country) or an incompatibility in governance (a new president or a new system of parliament).

International organisations, in the context of this paper, can approach the problem of conflict resolution in two ways – through peacemaking or peacekeeping. Peacemaking is a form of diplomatic intervention in which through mediation or missions the aim is to find a fast and peaceful end to the conflict through encouraging the opposing sides to find a common language. Peacekeeping is a more forceful intervention in which the aim is to keep a conflict from escalating, to keep the conflict from spreading or to end the conflict through deploying troops in the conflict zone. In addition, peacekeeping missions can be meant to safeguard and observe elections to help in the carrying out of democratic processes and to prevent possible conflicts.

The aim of this research paper was to evaluate the effectiveness of peacekeeping and peacemaking and to arrive to a conclusion whether one approach is more successful than the other. The hypothesis of this research paper was that peacekeeping with its use of Force is more successful than peacemaking which uses diplomacy and mediation to solve conflicts.

The analysis of the conflicts did not show a clear advantage for peacekeeping or peacemaking. Both approaches have been successful but both have also been unsuccessful in solving a conflict. In light of this, it must be said that the hypothesis stated in the beginning of this paper is proven to be incorrect – one approach is not preferable over the other. Actually, peacemaking has been slightly more successful

because in one case (The Comoro Islands) peacekeeping was unable to prevent the occurrence of a similar conflict.

It became evident, that the African Union uses different peacekeeping methods to solve conflicts, such as the protection of democracy through intervention and observation of elections. The Organisation of American States approaches conflicts through peacemaking trying to bring about change through diplomacy.

Thus, the effectiveness of conflict resolution is not linked to the method of approach chosen. Every conflict is different and the success of conflict resolution, in light of this paper, is dependent on other factors than the choice of peacekeeping or peacemaking. The effectiveness of conflict resolution can be influenced by the nature of the conflict itself, the experience of those getting involved in conflict resolution or the willingness of the opposing sides to try to bring an end to the conflict. If the opposing parties do not wish to resolve the conflict it is very difficult for third parties to bring an end to it.

Kasutatud kirjandus

Agoagye, Festus. 2004. „The African Mission in Burundi. Lessons learned from the first African Union Peacekeeping Operation.“
http://www.issafrica.org/uploads/CT2_2004%20PG9-15.PDF (May 10, 2015)

Africa Report. 2011. „Burundi: From Electoral Boycott to Political Impasse.“
<http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/169-burundi-from-electoral-boycott-to-political-impasse.aspx> (May 10, 2015)

AMISOM. „About Somalia: Brief History.“
<http://amisom-au.org/about-somalia/brief-history/> (May 10, 2015)

Berenson, William M. 1996. „Joint Venture for the Restoration of Democracu in Haiti: The Organization of American States and United Nations Experience: 1991-1995.“
<http://www.oas.org/legal/english/dukerev.doc> (May10, 2015)

Carter Center. 2011. „Peru Elections 2000.“
<https://www.cartercenter.org/documents/292.pdf> (May 10, 2015)

Diehl, Paul F., Daniel Druckman, and James Wall. 1998. „International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications.“ *The Journal on Conflict Resolution* 42 (February): 33-55

Druckman, Daniel, and Paul C. Stern. 1997. „Evaluating Peaceeeeping Missions.“ *Mershon International Sudies Review* 41 (May): 151-165

Greig, J. Michael, and Paul F. Diehl. 2005. „The Peacekeeping-Peacemaking Dilemma.“ *International Studies Quarterly* 49 (December): 621-645

HD Centre. 2011. „The AU and the search for Peace and Reocinciliation in Burundi and Comoros.“
http://www.hdcentre.org/uploads/tx_news/The-AU-and-the-search-for-Peace-and-Reconciliation-in-Burundi-and-Comoros-FINAL.pdf (May 14, 2015)

Herz, Monica. 2008. „Does the Organization of American States Matter?“
http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/57413/ipublicationdocument_singledocument/df9c52a2-2dc9-4ca6-9a4e-05fa2a399a31/en/WP34.2.pdf (May 10, 2015)

- Hickman, Kennedy. „Latin America: The Football War“. <http://militaryhistory.about.com/od/battleswars1900s/p/footballwar.htm> (May 10, 2015)
- Ramsbotham, Oliver, Tom Woodhouse, and Hugh Miall. 2011. *Contemporary Conflict Resolution*. 3d ed. Cambridge: Polity Press
- McCoy, Jennifer, Larry Garbar, and Robert A. Pastor. 1991. „Pollwatching and Peacemaking.“ *Journal of Democracy* 4 (Fall): 102-114
- OAS. „Who We Are“ http://www.oas.org/en/about/who_we_are.asp (May 10, 2015)
- Olivari, D. Rodriguez. 2014. „The Role of the Organization of American States in Promoting Democracy.“ <http://www.idea.int/resources/analysis/the-role-of-the-organization-of-american-states-in-promoting-democracy.cfm> (May 10, 2015)
- Rodt, A. Peen. 2011. „The African Mission in Burundi. The Successful Management of Violent Ethno-Political Conflict?“ *Ethnopolitics Papers* 10 (May): 1-27
- Svensson, Emma. 2008a. „The African Mission in Burundi.“ http://www.foi.se/ReportFiles/foir_2561.pdf (May 10, 2015)
- Svensson, Emma. 2008b. „The African Union’s Operations in the Comoros.“ http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5040~v~The_African_Union__8217s_Operations_in_the_Comoros.pdf (May 10, 2015)
- United Nations (a). „United Nations Mission in Haiti. Summary.“ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr1.html> (May 10, 2015)
- United Nations (b). „United Nations Mission in Haiti. Full Text.“ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmihbackgr1.html> (May 10, 2015)
- UCDP. Uppsala Conflict Data Program. „Definitions“ <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions> (May 15.2015)
- Veytskin, Yuriy, Claire Lockerby, and Steven McMullen. 2009. „The Soccer War.“ <https://sites.duke.edu/wcwp/research-projects/the-soccer-war/> (May 14, 2015)
- Wallensteen, Peter. 2012. *Understanding Conflict Resolution*. 3d ed. London: SAGE Publications Ltd

Wiklund, C. Hull. 2013. „The Role of the African Union Mission in Somalia“
<http://www.foi.se/Global/V%C3%A5r%20kunskap/S%C3%A4kerhetspolitiska%20studier/Afrika/Hull%20Wiklund,%20The%20Role%20of%20the%20African%20Union%20Mission%20in%20Somalia,%20FOI%202013.pdf> (May 10, 2015)

Williams, Paul D. 2011. „The African union’s Conflict Management Capabilities“
<http://www.cfr.org/regional-security/african-unions-conflict-management-capabilities/p26044> (May 10, 2015)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Siim Hendrik Rääk